

Молохова Я. О., к.е.н., викладач кафедри економіки та права Донецької філії УДУФМТ

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ЗАСАД МЕХАНІЗМУ БЮДЖЕТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Розглянуто значення бюджетної системи та бюджетної політики в сучасних умовах економічного розвитку України. Проаналізовано основні елементи механізму бюджетного регулювання в Україні. Дано оцінку методам удосконалення бюджетної системи на сучасному етапі. Здійснено аналіз динаміки окремих показників бюджетної системи.

Ключові слова: бюджет, бюджетна система, фінансова система, бюджетний кодекс, бюджетний процес.

Літ. 10. Рис. 2. Табл. 1.

Молохова Я. О., к.э.н., преподаватель кафедры экономики и права Донецкого филиала УГУФМТ

Анализ основных положений механизма бюджетного регулирования в Украине

Рассмотрено значение бюджетной системы и бюджетной политики в современных условиях экономического развития Украины. Проанализированы основные элементы механизма бюджетного регулирования в Украине. Дана оценка методам совершенствования бюджетной системы на современном этапе. Проведён анализ динамики отдельных показателей бюджетной системы.

Ключевые слова: бюджет, бюджетная система, финансовая система, бюджетный кодекс, бюджетный процесс.

Molochova Yaroslava, teacher of department of economy and right for Donetsk branch of USUFIT

Analysis of the Main Provisions of the Mechanism of Budget's Control in Ukraine

The importance of the budget system and fiscal policy in the current context of the economic development of Ukraine has been considered. Analyzes of the main elements of the mechanism of budget management in Ukraine and estimation of methods for improving the budgetary system at the present stage have been done. The analysis of dynamics of individual indicators of the budgetary system has been done.

Keywords: budget, budgetary system, financial system, budgetary code, budgetary process.

Постановка проблеми. Бюджетна система є серцевиною фінансової системи країни та в сучасних умовах трансформації економіки, її посткризового відновлення актуальним є дослідження механізму бюджетного регулювання в Україні. Для забезпечення соціально-економічного розвитку країни необхідним фактором є функціонування ефективної бюджетної системи та впровадження виваженої бюджетної політики.

Зазначимо, що ухвалення нового Бюджетного кодексу України, який чітко визначив засади функціонування бюджетної системи країни, її структуру, принципи, основи бюджетного процесу і міжбюджетних відносин, відповідальність за порушення бюджетного законодавства, стало логічним завершенням етапу інституційного становлення бюджетної системи. Разом з тим, на думку професора Л.В. Лисяк, доцільним було одночасне ухвалення Податкового кодексу України, що позитивно відобразилось на ефективності фінансово-бюджетної політики країни, результативності структурних перетворень фінансової системи країни [1].

Так, професор І.Я. Чугунов, розглядаючи питання значення та розвитку бюджетної системи, наголошує, що в період економічних трансформаційних процесів потребують посилення дієвості інституційні механізми регулювання макроекономічної динаміки, забезпечення стійкості економічного зростання, збільшення частки високотехнологічної та наукоємної еконо-

міки в загальній структурі, формування відповідного балансу між забезпеченням пріоритетних заходів фінансово-бюджетної політики та збалансованістю бюджетної системи [9].

Джерела й публікацій з теми статті є численними, адже з посиленням регулюючої ролі бюджетної системи багато вітчизняних науковців приділяють увагу питанням становлення та систематизації бюджетної системи. Слід зауважити, що найбільш важливі питання з цього напрямку дослідження, а саме вдосконалення бюджетної системи та бюджетної політики в сучасних умовах, розглядають в своїх працях такі вітчизняні науковці, як І. Я. Чугунов [10], Л. В. Лисяк [1], І. Г. Лук'яненко [2], М. Д. Пасічний [7].

Метою статті є дослідження ролі бюджету та основних засад бюджетного регулювання в соціально-економічному розвитку країни на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу. Функціонування бюджетної системи в умовах трансформаційних перетворень та подальшого посткризового відновлення економіки характеризується посиленням ролі бюджету в системі державного регулювання соціально-економічного розвитку суспільства, збільшенням частки перерозподілу валового внутрішнього продукту через бюджетну систему, зростанням показника бюджетного дефіциту та державного боргу країни.

Слід відзначити, що трансформації світової економіки значним чином відобразились на стані вітчизняної економіки, яка є відкритою. З метою підвищення результативності бюджетного регулювання та забезпечення стабільності фінансової системи держави було прийнято Закон України від 31.10.2008 р. № 639-VI «Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів». Даним законом передбачено створення стабілізаційного фонду, кошти якого мали використовуватись на надання кредитів для погашення і рефінансування кредитів, одержаних вітчизняними банківськими установами від іноземних кредиторів, здешевлення кредитування суб'єктів підприємництва, розвиток внутрішнього попиту, надання громадянам державної підтримки на будівництво та придбання житла шляхом сплати частини його вартості [5].

Крім того, визначено, що Міністерство фінансів України може брати участі у формуванні або збільшенні статутних капіталів банківських установ шляхом придбання акцій первинної чи додаткової емісії за кошти бюджету чи в обмін на державні боргові цінні папери.

Проте реалізація даних заходів не була здійснена в повному обсязі у зв'язку з недостатністю фінансових ресурсів. Джерелами надходження стабілізаційного фонду було визначено понадпланові та планові надходження від приватизації, кошти від цільового розміщення державних цінних паперів, а в умовах фінансової кризи 2008 р. обсяг фактичних надходжень від приватизації об'єктів державної власності складав 482,0 млн. грн. або 79,4% від плану.

2009 року надійшло 807,2 млн. грн. від приватизації державного майна, кошти, залучені шляхом випуску облігацій внутрішньої державної позики у 2008–2009 рр., повністю йшли на фінансування дефіциту бюджету та рефінансування державного боргу. Середньозважена річна ставка доходності облігацій внутрішньої державної позики зросла з майже 7% 2007 р. до 20% 2009-го. [6]

Згодом, з метою збільшення надходжень до стабілізаційного фонду, було запроваджено тимчасову надбавку до діючих ставок ввізного мита на деякі групи товарів шляхом затвердження відповідного Закону України «Про внесення змін до деяких законів України з метою поліпшення стану платіжного балансу України у зв'язку із світовою фінансовою кризою» від 04.02.2009 р. № 923-VI.

Значення показника частки дефіциту бюджету у валовому внутрішньому продукті в період економічної кризи та подальшого відновлення зростали від 1,5% у 2008 році до 6% 2010 року, згодом даний показник знизився до 1,8 відсотка, чому сприяло прискорення темпів економічного зростання, покращання дієвості механізму податкового адміністрування.

Але 2012 року значення показника зросло до 3,6 відсотка, що обумовлено погіршенням стану макроекономічної динаміки, посиленням соціальної спрямованості бюджету (рис. 1).

Позитивним зрушеннями щодо вдосконалення механізму бюджетного регулювання та забезпечення стабільності бюджетної системи стало ухвалення нової редакції Бюджетного кодексу України від 08 липня 2010 р.

Важливим етапом удосконалення бюджетного процесу та підвищення результативності бюджетно-податкової політики є запровадження механізму складання прогнозу бюджету на наступні за плановим два бюджетні періоди.

Даний прогноз включає в себе наступний перелік індикативних показників – основних макроекономічних показників, які застосовуються при складанні бюджету:

- зведеного та державного бюджету за видами доходів, фінансування, видатків і кредитування;
- державного та гарантованого державою боргу;
- за бюджетними програмами, які забезпечують протягом декількох років виконання інвестиційних програм (проектів);
- відносини державного бюджету з місцевими бюджетами [3].

Уточнено положення законодавства щодо використання програмно-цільового методу в бюджетному процесі на рівні державного бюджету та на рівні місцевих бюджетів.

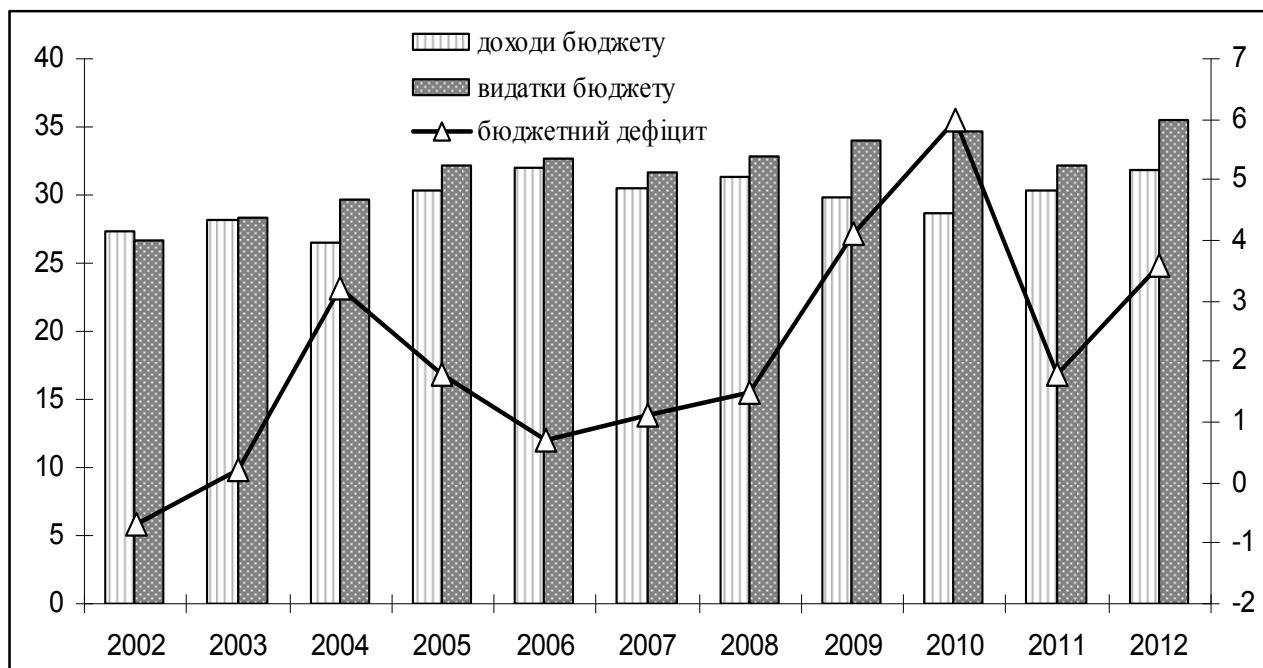

Рис. 1. Динаміка показників питомої ваги доходів та видатків зведеного бюджету, бюджетного дефіциту у валовому внутрішньому продукті в 2002-2012 рр., %.

Джерело: розраховано автором на підставі даних Міністерства фінансів України за відповідні роки.

Також положення цього кодексу спрямовані на підвищення мобільності та оперативності управління бюджетними коштами. Зокрема, Кабінету Міністрів, як центральному органу виконавчої влади, надано право перерозподілу видатків бюджету між програмами в межах загального обсягу бюджетних призначень головного розпорядника бюджетних коштів, а також видатків бюджету між адміністративно-територіальними одиницями на здійснення відповідних централізованих заходів.

Крім того, важливим є надання права державному органу, що відповідає за реалізацію бюджетної політики, у разі погіршення кон'юнктури на зовнішніх ринках боргового капіталу та внутрішньому фінансовому ринку, змінювати структуру державних запозичень, що використовуються на покриття бюджетного дефіциту, з дотриманням граничного обсягу державного боргу, що дозволяє зменшувати вплив екзогенних факторів на доходність державних цінних паперів та подальшу збалансованість бюджетної системи.

Слід зазначити, що даним кодексом знижено встановлені раніше обмеження щодо залучення запозичень органами місцевого самоврядування. Місцеві зовнішні запозичення можуть здійснювати міські ради міст з кількістю населення понад 300 тисяч жителів, у старій редакції було зафіксовано кількість 800 тисяч, згодом було знижено до 500 тисяч жителів. Водночас, місцеві зовнішні запозичення від міжнародних фінансових організацій можуть здійснювати всі міські ради.

Крім того, розширено та певним чином удосконалено практику надання державних та місцевих гарантій, що спрямовано на розвиток економічної та соціальної інфраструктури краї-

ни та її адміністративно-територіальних одиниць, впровадження та збільшення частки у загальній структурі наукоємного виробництва, ресурсозберігаючих технологій тощо. Водночас, важливим та необхідним є подальше вдосконалення механізмів середньострокового бюджетного прогнозування, впровадження планування бюджету на наступні два за плановим бюджетні періоди, удосконалення порядку надання місцевих гарантій, удосконалення методологічного забезпечення щодо моніторингу та оцінки ефективності бюджетних програм.

Бюджет є вагомим інструментом регулювання соціального розвитку суспільства. За допомогою зміни розмірів таких базових показників, як мінімальна заробітна плата, прожитковий мінімум у розрізі існуючих категорій населення, використання механізму єдиної тарифної сітки посадових окладів працівників бюджетної сфери та регулювання розміру окладу першого тарифного розряду здійснюється значний вплив на рівень доходів населення, матеріальний добробут громадян [8].

З урахуванням існуючих фінансово-економічних можливостей держава постійно намагається збільшувати соціальні стандарти життя, рівень матеріального забезпечення працівників бюджетної сфери та непрацевдатних категорій населення.

Лише за 2002–2012 рр. номінальний розмір мінімальної заробітної плати збільшився понад у вісім разів, реальний – утричі.

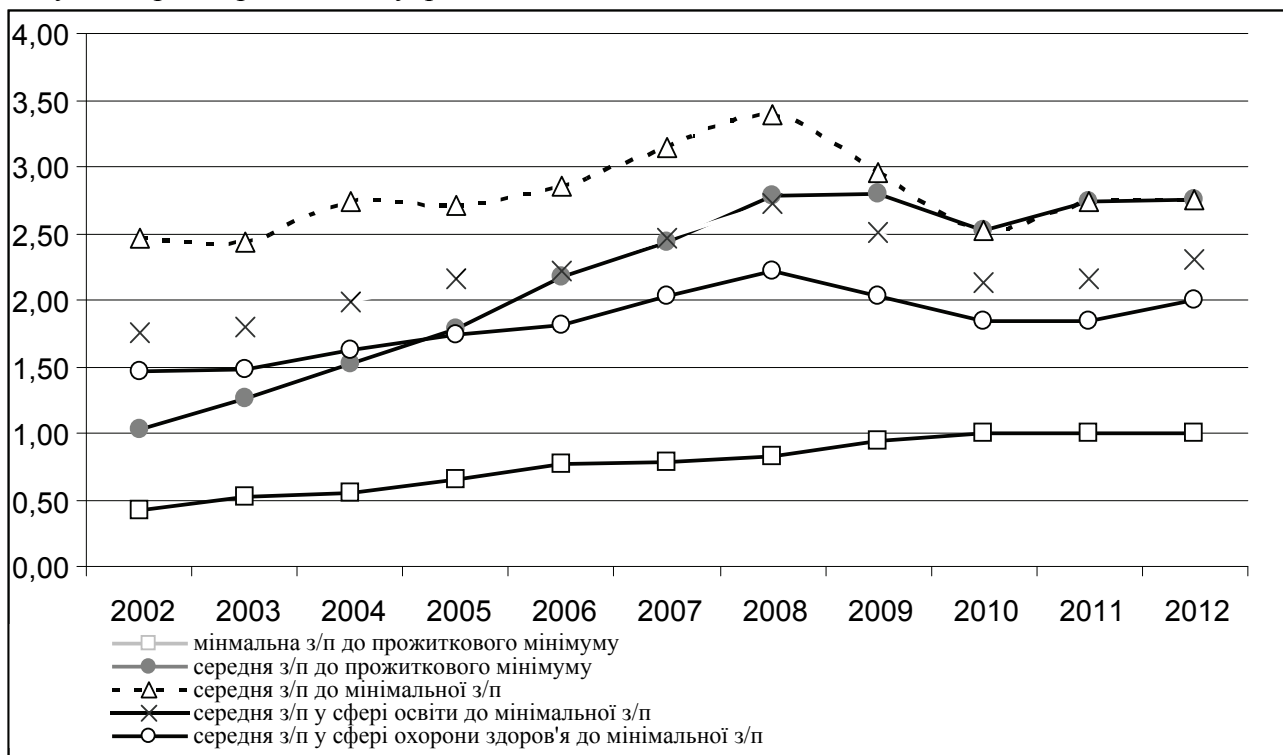

Рис. 2. Динаміка коефіцієнтів співвідношення середньої і мінімальної заробітної плати, прожиткового мінімуму для працевдатних осіб в 2002–2012 рр.

Джерело: розраховано автором на підставі даних Міністерства фінансів України за відповідні роки.

На рис. 2 представлено динаміку показників співвідношення середньорічного значення мінімальної заробітної плати до прожиткового мінімуму для працевдатних осіб. Також можна відзначити, що розрив між даними показниками поступово зменшувався із 0,42 у 2002 році до стану тотожності, тобто коефіцієнт співвідношення становив 1,0 в 2010 році.

Аналіз динаміки коефіцієнта співвідношення середньої заробітної плати в економіці до прожиткового мінімуму свідчить про його зростання в 2002–2009 роках з 1,03 до 2,80, потім певне зниження значень даного коефіцієнта до 2,52 у 2010 році та поступове збільшення до 2,78 у 2012 році, тобто досягнення значень 2008 року.

Слід зазначити, що зниження значень цього показника у 2010 році було викликано доволі відчутним зростанням показника прожиткового мінімуму для працевдатних осіб на 30,3 відсотка в порівнянні з попереднім роком, при тому, що відповідний показник середньої зароби-

тної плати зріс на 17,5%. За рахунок збільшення розмірів прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати передбачалось утримання рівня платоспроможного попиту населення в умовах трансформацій економіки. Коефіцієнт співвідношення середньої заробітної плати в економіці до мінімальної має тенденцію до поступового зростання у період з 2002 по 2008 рік з 2,47 до 3,39, що свідчить про розвиток економіки та соціальної сфери, диференціацію оплати праці згідно з рівнем кваліфікації робочої сили, поетапним зменшенням рівня тонізації фонду оплати праці.

Водночас фінансово-економічна криза значним чином відобразилась на зниженні цього показника до рівня 2,52 у 2010 році, який є рівнозначним із значенням 2002 року, у подальшому спостерігається поступове зростання диференціації значень вищезгаданих показників до 2,75, що відповідає рівню 2004–2005 років [4].

Аналіз динаміки співвідношення середньої заробітної плати у сфері освіти, в тому числі за рахунок бюджетних коштів, до мінімальної заробітної плати свідчить про зростання його значень в період стійкого економічного зростання з 1,75 до 2,72, згодом в період трансформацій економіки зниження до позначки 2,13 та поступового збільшення до 2,3 в 2012 році. Відповідно, схожі тенденції спостерігаються для коефіцієнта співвідношення середньої заробітної плати у сфері охорони здоров'я до мінімальної заробітної плати: у 2002–2008 роках даний показник поступово зростав з 1,46 до 2,21, потім знизився до значень 1,84 2010 року – до показників 2006-го, потім дещо зріс до 2 2012 року, що відповідає значенням даного показника 2007-го.

Доцільним є здійснення аналізу структури видаткової частини зведеного бюджету в розрізі функціональної класифікації. Склад та обсяги бюджетних видатків визначають умови соціально-економічного розвитку країни, створюють відповідні умови для стимулювання виробництва, сприяють розвитку людського капіталу.

Таблиця 1

Динаміка показника частки видатків зведеного бюджету у внутрішньому валовому продукті в розрізі функціональної класифікації в 2002–2012 рр., %

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Загальнодержавні функції	3,80	3,75	3,57	3,51	3,66	3,37	3,26	3,63	4,10	3,80	3,90
Оборона	1,57	1,97	1,79	1,34	1,17	1,33	1,24	1,06	1,04	1,01	1,04
Громадський порядок, безпека та судова влада	2,23	2,19	2,28	2,32	2,34	2,56	2,86	2,67	2,63	2,48	2,62
Економічна діяльність	3,19	4,57	5,68	4,38	5,05	5,80	5,67	4,64	4,12	4,69	4,70
Охорона довкілля	0,30	0,34	0,35	0,28	0,30	0,31	0,29	0,28	0,26	0,30	0,38
Житлово-комунальне господарство	0,62	0,68	0,78	0,89	1,47	0,82	0,95	0,82	0,50	0,67	1,46
Охорона здоров'я	3,34	3,63	3,52	3,51	3,63	3,71	3,54	4,00	4,09	3,73	4,18
Духовний та фізичний розвиток	0,63	0,77	0,78	0,78	0,80	0,79	0,83	0,91	1,05	0,82	0,98
Освіта	5,43	5,60	5,31	6,07	6,20	6,15	6,43	7,31	7,29	6,56	7,27
Соціальний захист і соціальне забезпечення	5,60	4,85	5,65	9,09	7,63	6,75	7,84	8,65	9,56	8,03	8,96
Усього	26,71	28,35	29,72	32,17	32,25	31,59	32,91	33,97	34,64	32,09	35,48

Джерело: розраховано автором на підставі даних Міністерства фінансів України та Державної казначейської служби України за відповідні роки.

Аналіз даних табл. 1 свідчить, що рівень перерозподілу валового внутрішнього продукту через бюджетну систему, а саме видаткову частину зведеного бюджету в 2002–2012 рр. відчутно збільшився з 26,71% 2002 р. до 35,48% 2012 р. – на 8,77%. Крім того, у 2002–2007 рр. середнє значення показника питомої ваги видатків зведеного бюджету у валовому внутрішньому

продукті складало 30,13%, а в 2008–2012 рр. – 33,82%, тобто в умовах економічної кризи та подальшого відновлення економічного зростання показник перерозподілу ВВП через бюджетну систему виріс на 3,69% в зв'язку з необхідністю підтримки належного фінансування галузей суспільного виробництва, рівня платоспроможності малозахисчених верств населення, програм сприяння відновленню економічного розвитку та стимулювання внутрішнього попиту.

Найвищу питому вагу у валовому внутрішньому продукті, згідно з функціональною класифікацією видатків, становлять видатки на соціальний захист і забезпечення, у т.ч. пенсіонерів, ветеранів війни і праці, сім'ї, дітей та молоді, безробітних, на випадок непрацездатності. Значення цього показника за аналізований період коливаються від 4,85% в 2003 року до 9,56% 2010-го. Необхідно відзначити, що в період збалансованого розвитку бюджетної системи країни середнє значення частки видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення в ВВП становило – 6,6%, натомість в умовах трансформаційних перетворень економіки та посткризового періоду розвитку бюджетної системи даний показник склав 8,61%.

Показник частки видатків на освіту у валовому внутрішньому продукті за наведений період перебуває в межах від 5,31% 2004 року до 7,31% в 2009 року, відповідно в 2002–2007 роках середнє значення даного показника становить 5,79%, в 2008–2012 роках – 6,97%. Значення показника питомої ваги видатків на економічну діяльність у валовому внутрішньому продукті коливалось від 3,19% в 2002 році до 5,8 в 2007 році, середнє значення даного показника в умовах стійкого економічного зростання становить 4,78%, в умовах трансформаційних перетворень економіки – 4,76%.

З огляду на зазначене можна дійти висновку, що даний показник є відносно сталим, незалежно від умов економічного та соціального розвитку держави. Основними складовими видатків на економічну діяльність є видатки на підтримку та розвиток паливно-енергетичного комплексу, сільського господарства, транспорту та дорожнього господарства.

Значення частки видатків бюджету на охорону здоров'я в 2002–2012 роках коливалось в межах від 3,34% в 2002 році до 4,18% в 2012 році, середнє значення даного показника у розрізі 2002–2007 років становить 3,56%, 2008–2012 років – 3,91%, що свідчить про певне зростання значень в останні роки, в тому числі пов'язане із реформуванням галузі, що передбачає відповідне збільшення обсягів її фінансування.

Питома вага видатків на загальнодержавні функції у валовому внутрішньому продукті коливається від 3,26% 2008 р. до 4,1% 2010 р., відповідно в умовах збалансованого розвитку бюджетної системи значення цього показника знижувалося, середній показник становив 3,61%.

У період фінансово-економічної кризи та подальшого розвитку спостерігається поступове зростання значень цього показника, водночас середнє значення за даний період складає 3,74%, що незначно перевищує значення у період збалансованого розвитку. Разом з тим, зафіксовано тенденцію до поступового збільшення значень видатків на обслуговування боргу в період посткризового відновлення економіки, у 2012 році частка цих видатків у ВВП становить 1,8%, на 2013 рік запланований показник становить 2,2%.

Показник питомої ваги видатків на громадський порядок, безпеку та судову владу в валовому внутрішньому продукті незначно коливається в межах від 2,19 відсотка у 2003 році до 2,86% у 2008 році, середнє значення даного показника в 2002–2007 роках становив 2,32%, в 2008–2012 роках – 2,65%, що свідчить про певне зростання значень показника. Натомість, значення показника частки видатків бюджету на оборону у валовому внутрішньому продукті за аналізований період знижується з 1,97% в 2003 році до 1,01% в 2011 році, в розрізі 2002–2007 та 2008–2012 років середнє значення показника відповідно складає 1,53 та 1,08%.

Значення частки видатків на житлово-комунальне господарство в валовому внутрішньому продукті відчутно коливалося за аналізований період від 0,5 відсотка у 2010 році до 1,47 відсотка в 2006 році, середній показник в 2002–2007 роках становить 0,88 відсотка, в 2008–2012 роках – 0,88%, що свідчить про потребу подальшого зростання значень даного показника.

Видатки на духовний та фізичний розвиток становлять незначну частку в структурі видаткової частини зведеного бюджету і валового внутрішнього продукту, показник питомої ваги даних видатків у ВВП знаходиться в межах від 0,63 до 1,05%, в 2002–2007 роках середнє значення цього показника складає 0,76%, в 2008–2012 роках – 0,92%, таким чином зафіксовано тенденції до зростання значень приведенного показника в останні п'ять років.

Показник питомої ваги видатків на охорону навколишнього природного середовища у ВВП є відносно стабільним до умов економічного розвитку держави та коливається в межах від 0,28 до 0,38% за аналізований період, у 2002–2007 роках середнє значення цього показника становить 0,31%, у 2008–2012 роках – 0,3%.

Висновки. Формування та реалізація стимулюючої фінансової політики в умовах трансформаційних перетворень та уповільнення темпів розвитку світової економіки є актуальним та необхідним заходом, який направлений на відновлення позитивної динаміки економічного зростання та підвищення добробуту населення.

Бюджетна система як складова системи державних фінансів і фінансової системи є важливим інструментом регулювання соціально-економічного розвитку країни та її адміністративно-територіальних одиниць. Належний рівень обґрунтування рішень щодо планування основних показників функціонування бюджетної системи, у тому числі рівня дефіциту бюджету, питомої ваги перерозподілу валового внутрішнього продукту через державний та місцевий бюджети, частки податкових надходжень у структурі доходної частини бюджету, збалансованості міжбюджетних відносин, структури видаткової частини бюджету сприяє підвищенню дієвості регулюючої функції бюджетного механізму економічного зростання.

Важливим є подальше удосконалення бюджетної політики в сфері планування видатків бюджету, пошук оптимальної структури та змісту бюджетних програм, їх відповідність показникам розвитку окремих галузей економіки на коротко- та середньостроковий періоди та напрямках соціально-економічного розвитку країни, планування бюджетної програми відповідно до завдань і функцій органів виконавчої влади; досягнення відповідних результатів за умови використання мінімального обсягу бюджетних коштів; досягнення поставленої мети в процесі виконання бюджетної програми; спрямування бюджетних коштів лише на цілі та завдання, визначені планом діяльності головного розпорядника бюджетних коштів.

Виходячи із проведеного аналізу структури видаткової частини бюджету за функціональною класифікацією можна дійти висновку, що пріоритетними напрямами бюджетної політики країни на середньострокову перспективу з урахуванням поступового відновлення темпів економічного зростання мають стати зниження частки перерозподілу валового внутрішнього продукту через бюджетну систему; скорочення частки видатків на загальнодержавні функції в частині зменшення видатків на обслуговування державного боргу; вдосконалення механізму фінансування бюджетних установ у сфері науки, освіти, охорони здоров'я з одночасною оптимізацією їх чисельності, що сприятиме підвищенню рівня результативності видатків бюджету; поступове зростання значень частки видатків на оборону в частині оновлення військової техніки задля підвищення боєздатності вітчизняної армії; оптимізація структури складових видатків на економічну діяльність.

Література

1. Лисяк Л.В. Механізм реалізації бюджетної політики в Україні та суперечності його реалізації / Л. В. Лисяк // Формування ринкової економіки в Україні: наук. зб. Львівського нац. ун-ту ім. І. Франка. – 2011. – Вип. 23. – С. 448–454.
2. Лук'яненко І. Г. Моделювання впливу змін фіскальної політики на економіку України / І. Г. Лук'яненко // «Бізнес Інформ». – 2012. – № 4 (411). – С. 197–201.
3. Любимцев Ю. Финансовая система и эффективность ее регулирования / Ю. Любимцев // Экономист. – 2011. – № 3. – С. 31–40.
4. Люта О. В. Удосконалення методів оцінювання фінансової стійкості місцевого бюджету / О. В. Люта, І. М. Боярко, Н. Г. Пігуль // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 9. – С. 194–201.
5. Мярковський А. І. Пріоритетні напрями бюджетної політики / А. І. Мярковський // Наукові праці НДФІ. – 2010. – Вип. 1 (50). – С. 3–14.
6. Пасічний М. Д. Бюджетне регулювання соціально-економічного розвитку країни в період посткризового відновлення / М. Д. Пасічний // Бізнес-Інформ. – 2012. – № 5. – С. 219–223.
7. Пасічний М. Д. Фінансування бюджетного дефіциту в Україні / М. Д. Пасічний // Наукові праці НДФІ. – 2010. – Вип. 3(52). – С. 68–80.
8. Фінансова система України: реструктуризація під впливом глобалізації як складова її безпеки: монографія / за ред. Д. М. Дмитренка – К.: Університет «Україна» 2011. – 256 с.
9. Чугунов І. Я. Теоретичні засади розвитку бюджетних відносин // Вісник КНТЕУ. – 2011. – №4. – С. 13–22.
10. Чугунов І. Я. Бюджетна складова суспільного розвитку / І. Я. Чугунов, А. А. Максютя // Вісник КНТЕУ. – 2012. – № 3. – С. 45–54.

Стаття надійшла до редакції 05.05.2014 р.